

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (veliki senat)

z dne 26. februarja 2019*

„Predhodno odločanje – Člen 13 PDEU – Dobro počutje živali – Uredba (ES) št. 1099/2009 – Zaščita živali pri usmrtitvi – Posebne metode zakola, predpisane za verske obrede – Uredba (ES) št. 834/2007 – Člen 3 in člen 14(1)(b)(viii) – Združljivost z ekološko živinorejo – Uredba (ES) št. 889/2008 – Člen 57, prvi odstavek – Logotip ekološke pridelave Evropske unije“

V zadevi C-497/17,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Cour administrative d'appel de Versailles (pritožbeno upravno sodišče v Versaillesu, Francija) z odločbo z dne 6. julija 2017, ki je na Sodišče prispela 10. julija 2017, v postopku

Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs (OABA)

proti

Ministre de l'Agriculture et de l'Alimentation,

Bionoor SARL,

Ecocert France SAS,

Institut national de l'origine et de la qualité (INAO),

SODIŠČE (veliki senat),

v sestavi K. Lenaerts, predsednik, R. Silva de Lapuerta, podpredsednica, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, F. Biltgen, predsedniki senatov, K. Jürimäe, predsednica senata, C. Lycourgos, predsednik senata, J. Malenovský, E. Levits, L. Bay Larsen, D. Šváby (poročevalec), C. Vajda in S. Rodin, sodniki,

generalni pravobranilec: N. Wahl,

sodna tajnica: V. Giacobbo-Peyronnel, administratorica,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 19. junija 2018,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs (OABA) A. Monod, avocat,
- za Bionoor SARL N. Gardères, avocat,

* Jezik postopka: francoščina.

- za Ecocert France SAS D. de Laforcade, avocat,
- za francosko vlado D. Colas, S. Horrenberger in E. de Moustier, agenti,
- za grško vlado G. Kanellopoulos in A. Vasilopoulou, agenta,
- za norveško vlado A. Jacobsen, T. Leming in D. Lund, agenti,
- za Evropsko komisijo A. Bouquet, A. Lewis in B. Eggers, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 20. septembra 2018

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 13 PDEU, Uredbe Sveta (ES) št. 834/2007 z dne 28. junija 2007 o ekološki pridelavi in označevanju ekoloških proizvodov in razveljavitvi Uredbe (EGS) št. 2092/91 (UL 2007, L 189, str. 1), Uredbe Komisije (ES) št. 889/2008 z dne 5. septembra 2008 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe št. 834/2007 (UL 2008, L 250, str. 1), kakor je bila spremenjena z Uredbo Komisije (EU) št. 271/2010 z dne 24. marca 2010 (UL 2010, L 84, str. 19) (v nadaljevanju: Uredba št. 889/2008), in Uredbe Sveta (ES) št. 1099/2009 z dne 24. septembra 2009 o zaščiti živali pri usmrtni (UL 2009, L 303, str. 1).
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med združenjem Œuvre d'Assistance aux bêtes d'Abattoirs (združenje za pomoč klavnim živalim, v nadaljevanju: združenje OABA) ter ministre de l'Agriculture et de l'Alimentation (minister za kmetijstvo in prehrano, v nadaljevanju: minister za kmetijstvo), družbo Bionoor SARL, družbo Ecocert France SAS (v nadaljevanju: Ecocert) in Institut national de l'origine et de la qualité (nacionalni inštitut za poreklo in kakovost, INAO) v zvezi z zahtevo združenja OABA, da se prepovesta oglaševanje in trženje proizvodov iz govejega mesa znamke „Tendre France“, ki so bili certificirani kot „halal“ in na katerih je bila navedba „agriculture biologique“ (ekološka pridelava, v nadaljevanju: navedba „AB“).

Pravni okvir

Pravo Unije

Uredba št. 834/2007

- 3 V uvodnih izjavah 1 in 3 Uredbe št. 834/2007 je navedeno:

„(1) Ekološka pridelava je celotni sistem upravljanja kmetijskega gospodarstva in pridelave hrane, ki združuje najboljšo okoljsko prakso, visoko raven biotske raznovrstnosti, ohranjanje naravnih virov, uporabo visokih standardov dobrega počutja živali in način pridelave v skladu s preferencami nekaterih potrošnikov za proizvode, pridelane z uporabo naravnih snovi in postopkov. Postopek ekološke pridelave igra tako dvojno družbeno vlogo: po eni strani oskrbuje specifičen trg in s tem zadošča povpraševanju potrošnikov po ekoloških proizvodih, po drugi strani pa zagotavlja javne dobrine in s tem prispeva k varovanju okolja, dobremu počutju živali in razvoju podeželja.

[...]

(3) Pravni okvir [Unije], ki ureja sektor ekološke pridelave, bi moral stremeti k zagotavljanju lojalne konkurence in pravilnega delovanja notranjega trga z ekološkimi proizvodi ter ohranjanju in upravičevanju zaupanja potrošnikov v proizvode, ki so označeni kot ekološki. Poleg tega bi moral stremeti k zagotavljanju pogojev, pod katerimi se bo lahko ta sektor skladno z razvojem pridelave in dogajanjem na trgu razvijal dalje.“

4 Člen 1 te uredbe, naslovljen „Cilj in področje uporabe“, določa:

„1. S to uredbo se zagotavlja podlaga za trajnostni razvoj ekološke pridelave ter se hkrati zagotavlja učinkovito delovanje notranjega trga, lojalna konkurenca, zaupanje potrošnikov in varstvo njihovih interesov.

Določa skupne cilje in načela, na katerih temeljijo pravila iz te uredbe v zvezi z:

(a) vsemi stopnjami pridelave, priprave in distribucije ekoloških proizvodov ter nadzorom nad njimi;

(b) uporabo označb, ki se sklicujejo na ekološko pridelavo, pri označevanju in oglaševanju.

[...]

3. Ta uredba se uporablja za vse izvajalce, ki so vključeni v dejavnosti na kateri koli stopnji pridelave, priprave in distribucije proizvodov iz odstavka 2.

[...]

4. Ta uredba se uporablja brez poseganja v druge predpise [Unije] ali nacionalne predpise, ki so v skladu z zakonodajo [Unije] o proizvodih iz tega člena, kot so predpisi o pridelavi, pripravi, trženju, označevanju in nadzoru, vključno z zakonodajo o živilih in živalski prehrani.“

5 Člen 2 navedene uredbe, naslovljen „Opredelitev pojmov“, določa:

„V tej uredbi se uporabljajo naslednje opredelitve:

(a) ‚ekološka pridelava‘ pomeni postopek pridelave, skladen z določbami iz te uredbe na vseh stopnjah pridelave, priprave in distribucije;

(b) ‚stopnja pridelave, priprave in distribucije‘ pomeni katero koli stopnjo od vključno primarne pridelave ekološkega proizvoda do vključno skladiščenja, predelave, prevoza, prodaje ali dobave končnemu potrošniku, in po potrebi označevanje, oglaševanje, uvoz, izvoz in dejavnosti podnaročil;

[...]

(i) ‚priprava‘ pomeni postopke ohranjanja in/ali predelave ekoloških proizvodov (vključno z zakolom in razkosavanjem živalskih proizvodov), kot tudi embaliranja, označevanja in/ali sprememb označevanja v zvezi s postopkom ekološke pridelave;

[...]“

6 Člen 3 iste uredbe določa cilje ekološke pridelave:

„Ekološka pridelava sledi naslednjim splošnim ciljem:

(a) vzpostaviti sistem trajnostnega upravljanja kmetijstva, ki:

[...]

(iv) spoštuje stroge standarde dobrega počutja živali in zlasti zadovoljuje vrstno-specifične vedenjske potrebe živali;

[...]

(c) prizadevati si za pridelavo različnih vrst hrane in drugih kmetijskih proizvodov, ki ustrezajo povpraševanju potrošnikov po blagu, proizvedenem s postopki, ki ne škodujejo okolju, zdravju ljudi in rastlin ali zdravju in dobremu počutju živali.“

7 Člen 5 Uredbe št. 834/2007, naslovljen „Posebna načela, ki se uporabljajo za kmetovanje“, v točki (h) določa, da ekološka pridelava temelji na posebnem načelu, ki je „skrb za visoko raven dobrega počutja živali ter upoštevanje vrstno-specifičnih potreb“.

8 Člen 14 te uredbe, katerega predmet so „[p]ravila za vzrejo živali“, v odstavku 1 določa:

„Poleg splošnih pravil kmetijske pridelave, ki so določena v členu 11, veljajo za vzrejo živali naslednja pravila:

[...]

(b) v zvezi z živinorejsko prakso in pogoji bivanja:

[...]

(viii) čim bolj je treba zmanjšati vsako trpinčenje ali pohabljanje živali v celem življenju živali, tudi ob zakolu;

[...]“

9 Člen 25 navedene uredbe, v katerem so urejeni „Logotipi ekološke pridelave“, določa:

„1. Logotip ekološke pridelave [Evropske unije] se lahko uporabi za označevanje, predstavitev in oglaševanje proizvodov, ki izpolnjujejo zahteve iz te uredbe.

Logotip [ekološke pridelave Evropske unije] se ne uporablja za proizvode iz preusmeritve in hrano iz člena 23(4)(b) in (c).

2. Nacionalni in zasebni logotipi se lahko uporabijo za označevanje, predstavitev in oglaševanje proizvodov, ki izpolnjujejo zahteve iz te uredbe.

3. Komisija v skladu s postopkom iz člena 37(2) določi posebna merila v zvezi s predstavitvijo, sestavo, velikostjo in obliko logotipa [ekološke pridelave Evropske unije].“

Uredba št. 889/2008

10 V uvodni izjavi 10 Uredbe št. 889/2008 je navedeno, da je ena od prednostnih nalog ekološkega kmetovanja „izpolnjevati visoke standarde glede dobrega počutja živali“.

11 Člen 57 te uredbe, naslovljen „Ekološki logotip EU“, določa:

„V skladu s členom 25(3) Uredbe [št. 834/2007] logotip ekološke proizvodnje Evropske unije (v nadaljevanju: ekološki logotip EU) sledi modelu, opredeljenemu v delu A Priloge XI k tej uredbi.

Ekološki logotip EU se uporablja, samo če je zadevni izdelek proizveden v skladu z zahtevami Uredbe [št. 2092/91] in njenih izvedbenih uredb ali Uredbe [št. 834/2007] ter v skladu z zahtevami te uredbe.“

Uredba št. 1099/2009

12 V uvodnih izjavah 2, 4, 18, 20, 24 in 43 Uredbe št. 1099/2009 je navedeno:

„(2) Pri usmrtni lahko žival čuti bolečino, je vznemirjena, jo je strah ali kako drugače trpi celo ob uporabi najboljših razpoložljivih tehničnih rešitev. Nekateri postopki usmrtni so lahko stresni in vsaka tehnika omamljanja ima določene pomanjkljivosti. Nosilci dejavnosti ali osebe, ki sodelujejo pri usmrtnih živali, bi morali sprejeti potrebne ukrepe, ki bodo preprečili, da bi žival občutila bolečino, in zmanjšali vznemirjenje in trpljenje živali med zakolom ali usmrtno, ob upoštevanju najboljših praks na tem področju in metod, odobrenih v skladu s to uredbo. Zato bi morale veljati, da se bolečini, vznemirjenju ali trpljenju lahko izogne, kadar nosilci dejavnosti ali osebe, ki sodelujejo pri usmrtnih živali, kršijo eno od zahtev te uredbe ali uporabljajo odobrene prakse, ne da bi preučili, ali ustrezajo najnovejšemu tehničnemu razvoju, pri čemer živalim iz malomarnosti ali namerno povzročijo bolečino, vznemirjenje ali trpljenje.

[...]

(4) Dobro počutje živali je vrednota [Unije], zapisana v Protokolu (št. 33) o zaščiti in dobrem počutju živali, ki je priložen Pogodbi [ES] [...]. Zaščita živali pri zakolu ali usmrtni je vprašanje javnega pomena, ki vpliva na odnos potrošnikov do kmetijskih proizvodov. Izboljšanje zaščite živali pri zakolu prispeva tudi k boljši kakovosti mesa, neposredno pa pozitivno vpliva na varnost pri delu v klavnicah.

[...]

(18) Odstopanje od omamljanja v primeru ritualnega zakola v klavnicah je bilo odobreno z Direktivo [Sveta] 93/119/ES [z dne 22. decembra 1993 o zaščiti živali pri zakolu ali usmrtni (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 3, zvezek 15, str. 421)]. Ker so bile določbe [prava Unije], ki se uporabljajo za ritualni zakol, glede na nacionalni okvir različno prenesene v nacionalno zakonodajo, in ker nacionalna pravila vključujejo razsežnosti, ki presegajo namen te uredbe, je pomembno, da bi se ohranilo odstopanje od omamljanja živali pred zakolom, vendar pri tem vsaka država članica ohrani določeno raven subsidiarnosti. Tako ta uredba spoštuje svobodo vere in pravico izražanja vere ali prepričanja pri bogoslužju, pouku, običajih in obredih, kot je navedeno v členu 10 Listine o temeljnih pravicah Evropske unije.

[...]

(20) Veliko metod usmrtitev živalim povzroča bolečino. Zato je omamljanje potrebno, da se pred ali med usmrtno živali zmanjšata zavest in občutljivost. Merjenje izgube zavesti in občutljivosti živali je kompleksno in ga je treba izvajati v skladu z znanstveno odobreno metodologijo. S spremljanjem na podlagi kazalnikov bi bilo treba oceniti učinkovitost postopka v praktičnih razmerah.

[...]

(24) Nekatere metode omamljanja, odvisno od njihove uporabe pri zakolu ali usmrčitvi, lahko privedejo do smrti brez bolečin, žival pa je pri tem manj vznemirjena in manj trpi. Druge metode omamljanja morda ne privedejo do smrti, živali pa lahko ponovno pridejo k zavesti ali postanejo občutljive med nadaljnjim bolečim postopkom. Te metode bi bilo zato treba dopolniti z drugimi tehnikami, ki povzročijo gotovo smrt, še preden živali ponovno pridejo k zavesti. Zato je bistveno natančno opredeliti, katere metode omamljanja je treba dopolniti z metodo usmrčitve.

[...]

(43) Pri zakolu brez omamljanja je treba vrat natančno prerezati z ostrim nožem, da se zmanjša trpljenje. Poleg tega živali, ki jim gibanje ni ustrezno omejeno, po prerezu vratnih žil najverjetneje kasneje izkrvavijo, pri čemer se podaljša nepotrebno trpljenje. Največkrat se s tem postopkom zakolje govedo, ovce in koze. Zato bi bilo treba prežvekovalcem, ki se zakoljejo brez omamljanja, posamično in mehansko omejiti premikanje.“

13 Člen 2 Uredbe št. 1099/2009, naslovljen „Opredelitve pojmov“ določa:

„V tej uredbi se uporabljajo naslednje opredelitve pojmov:

[...]

(f) ‚omamljanje‘ pomeni vsak nameren proces, ki povzroči izgubo zavesti in občutljivosti brez bolečine, vključno z vsakim procesom, ki privede do takojšnje smrti;

(g) ‚verski obred‘ pomeni vrsto dejanj, povezanih z zakolom živali in določenih v skladu z vero;

[...]“

14 Člen 3 te uredbe, naslovljen „Splošne zahteve za usmrčitev in povezane postopke“, v odstavku 1 določa:

„Živalim se med usmrčitvijo in povezanimi postopki prihrani vsakršna bolečina, vznemirjenje ali trpljenje, ki se jim je mogoče izogniti.“

15 Člen 4 navedene uredbe, ki ureja „[m]etode omamljanja“, določa:

„1. Živali se usmrčijo šele potem, ko so bile omamljene v skladu z metodami in posebnimi zahtevami, povezanimi z uporabo teh metod iz Priloge I. Izguba zavesti in občutljivosti traja do smrti živali.

Metodam iz Priloge I, ki ne privedejo do takojšnje smrti (v nadaljevanju: enostavno omamljanje), čim prej sledi postopek, katerega posledica je smrt, kot denimo izkrvavitev, bezanje, usmrčitev z električnim tokom ali dolgotrajna izpostavljenost pomanjkanju kisika.

[...]

4. V primeru živali, ki jih zakoljejo po posebnih metodah zakola v skladu z zahtevami določenih verskih obredov, se zahteve iz odstavka 1 ne uporabljajo, če je zakol opravljen v klavnici.“

Francosko pravo

- 16 Člen L. 641-13 code rural et de la pêche maritime (zakonik o kmetijstvu in morskem ribištvu) v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari, določa:

„Do navedbe ‚ekološko kmetovanje‘ so upravičeni kmetijski proizvodi, predelani ali nepredelani, ki izpolnjujejo zahteve iz ureditve [Unije] o ekološki pridelavi in označevanju ekoloških proizvodov, ali – kjer je to primerno – pogoje, določene v razpisnih dokumentacijah, odobrenih z odlokom ministra oziroma ministrov na predlog [INAO]“.

Spor o glavni stvari in vprašanje za predhodno odločanje

- 17 Združenje OABA je 24. septembra 2012 na ministra za kmetijstvo naslovilo zahtevo, da se ustavi oglaševanje in trženje zrezkov iz mletega govejega mesa znamke „Tendre France“, ki so bili certificirani kot „halal“ in na katerih je bila navedba „AB“, na katero se nanaša člen L. 641-13 zakonika o kmetijstvu in morskem ribištvu in ki jo je izdala družba Ecocert, certifikacijski organ zasebnega prava, ki deluje za račun in pod vodstvom inštituta INAO. Isti dan je od tega inštituta zahtevalo, naj prepove uporabo omenjene navedbe, kadar gre za goveje meso živali, ki so zaklane brez predhodnega omamljanja.
- 18 Ker sta bili ti zahtevi zaradi molka organov zavrjeni, je združenje OABA pri Conseil d'État (državni svet, Francija) 23. januarja 2013 vložilo tožbo zaradi prekoračitve pooblastil.
- 19 Conseil d'État (državni svet) je s sodbo z dne 20. oktobra 2014, prvič, glede zahteve združenja OABA za razveljavitev implicitne zavrnitve ministra za kmetijstvo in inštituta INAO, da se za proizvode iz govejega mesa živali, zaklanih brez omamljanja, prepove uporaba navedbe „AB“, med drugim presodil, da so v pravu Unije izčrpno opredeljena pravila o ekološki govedoreji, ne da bi to pravo napotovalo na sprejetje izvedbenih aktov s strani držav članic in ne da bi bili taki akti potrebni za njihovo polno učinkovitost. Zato naj francoska zakonodajna oblast ne bi bila pristojna za sprejetje nacionalnih določb, v katerih bi bilo pravo Unije ponovljeno, natančneje določeno ali dopolnjeno. Conseil d'État (državni svet) je zato predloge združenja OABA zavrnil.
- 20 Drugič, Conseil d'État (državni svet) je menil, da mu zahteva tega združenja za razveljavitev odločbe zaradi molka organa, s katero naj bi družba Ecocert zavrnila sprejetje ukrepov na podlagi Uredbe št. 834/2007, s katerimi bi se ustavila oglaševanje in trženje proizvodov znamke „Tendre France“, ki so bili certificirani kot „halal“ in na katerih je bila navedba „AB“, ni mogla biti predložena na prvi in zadnji stopnji. Zato je ta del zadeve dodelil tribunal administratif de Montreuil (upravno sodišče v Montreuilu, Francija).
- 21 Tribunal administratif de Montreuil (upravno sodišče v Montreuilu) je s sodbo z dne 21. januarja 2016 ta predlog zavrnilo.
- 22 Združenje OABA je zoper to sodbo vložilo pritožbo pri predložitvenem sodišču, cour administrative d'appel de Versailles (pritožbeno upravno sodišče v Versaillesu, Francija). V utemeljitev te pritožbe navaja, da navedba „AB“ ne bi smela biti nameščena na proizvode iz živali, zaklanih brez predhodnega omamljanja, saj s takim načinom zakola ni izpolnjena zahteva „strogih standardov dobrega počutja živali“, določena v členih 3 in 5 Uredbe št. 834/2007.
- 23 Poleg tega trdi, da čeprav člen 4(4) Uredbe št. 1099/2009 dopušča, da se od načela omamljanja pred zakolom odstopa pri obrednih zakolih rejnih živali, se s tem odstopanjem zgolj uresničujejo cilji zdravstvene politike in enakega spoštovanja verskih prepričanj in tradicij.

- 24 Izdaja potrdila s strani družbe Ecocert za meso, certificirano kot „halal“, iz živali, zaklanih brez predhodnega omamljanja, naj bi poleg tega pomenila kršitev načela zaupanja potrošnikov v ekološke proizvode.
- 25 Tako minister za kmetijstvo kot družba Bionoor, družba Ecocert in inštitut INAO predlagajo zavrnitev pritožbe, ki jo vložilo združenje OABA.
- 26 Najprej, minister za kmetijstvo trdi, da ne Uredba št. 834/2007 ne Uredba št. 889/2008 ne nasprotujeta izrecno temu, da se v skladu s členom 4(4) Uredbe št. 1099/2009 v posebnem okviru obrednega zakola odstopi od pravila predhodnega omamljanja.
- 27 Dalje, družba Bionoor trdi, da tako z vidika prava Unije kot z vidika nacionalnega prava ne obstaja nobena nezdružljivost med certifikatom „halal“ in navedbo „AB“, ker zahteva po zakolu s predhodnim omamljanjem pomeni dodaten pogoj, ki ni izrecno določen v pozitivnem pravu.
- 28 Poleg tega, čeprav pravo Unije določa načelo zakola s predhodnim omamljanjem, naj bi se od tega načela lahko odstopilo v imenu svobodnega opravljanja bogoslužja.
- 29 Nazadnje, družba Ecocert, katere predlogom se pridružuje inštitut INAO, meni, da iz ciljev Uredbe št. 834/2007, vključno s ciljem doseganja „visokih standardov dobrega počutja živali“, ne izhaja načelna nezdružljivost pridelave ekoloških proizvodov z obrednim zakolom, namenjenim zagotavljanju svobodnega opravljanja bogoslužja.
- 30 Načelo zaupanja potrošnikov naj poleg tega ne bi bilo kršeno, ker naj bi bila navedba „AB“ podeljena upravičeno.
- 31 Predložitveno sodišče ugotavlja, da v nobeni določbi uredb št. 834/2007, 889/2008 in 1099/2009 niso izrecno opredeljeni način ali načini zakola živali, ki bi lahko izpolnjevali cilja dobrega počutja živali ali zmanjšanja trpljenja živali, ki sta določena za ekološko proizvodnjo.
- 32 V teh okoliščinah naj bi odgovor na pritožbeni razlog, v skladu s katerim se navedba „AB“ ne bi smela uporabljati za meso živali, ki so bile obredno zaklane brez predhodnega omamljanja, in ki je odločilen za rešitev spora o glavni stvari, pomenil resno težavo pri razlagi prava Unije.
- 33 V tem okviru je cour administrative d'appel de Versailles (pritožbeno upravno sodišče v Versaillesu) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali je treba pravila prava [U]nije, ki med drugim izhajajo iz:

- člena 13 [PDEU],
- Uredbe [št. 834/2007], katere podrobna pravila za izvajanje so določena z Uredbo [št. 889/2008],
- in Uredbe št. [1099/2009],

razlagati tako, da dovoljujejo ali prepovedujejo podelitev evropskega znaka [„AB“] proizvodom iz živali, ki so bile brez predhodnega omamljanja obredno zaklane pod pogoji, določenimi v Uredbi [št. 1099/2009]?”

Vprašanje za predhodno odločanje

- 34 Uvodoma je treba poudariti, da se predložitveno sodišče in stranke iz postopka v glavni stvari s sklicevanjem na evropski znak „AB“ oziroma navedbo „AB“ dejansko sklicujejo na ekološki logotip EU v smislu člena 25 Uredbe št. 834/2007 in člena 57 Uredbe št. 889/2008.
- 35 V teh okoliščinah je treba šteti, da predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali je treba Uredbo št. 834/2007, zlasti člen 3 in člen 14(1)(b)(viii) te uredbe, v povezavi s členom 13 PDEU razlagati tako, da dopušča uporabo ekološkega logotipa EU na proizvodih iz živali, ki so bile obredno zaklane brez predhodnega omamljanja, pri čemer je bil ta obredni zakol opravljen v pogojih, določenih v Uredbi št. 1099/2009, zlasti v členu 4(4) te uredbe.
- 36 V zvezi s tem je treba poudariti, da je v uvodni izjavi 1 Uredbe št. 834/2007 navedeno, je za ekološko pridelavo, ki pomeni celotni sistem upravljanja kmetijskega gospodarstva in pridelave hrane, značilna „uporaba visokih standardov dobrega počutja živali“, medtem ko je v uvodni izjavi 10 Uredbi št. 889/2008 dobro počutje živali priznано kot „prednostna naloga ekološke živinoreje“. Člen 3(a)(iv) in (c) Uredbe št. 834/2007 določa tudi, da je namen ekološke pridelave med drugim „vzpostaviti sistem trajnostnega upravljanja kmetijstva, ki [...] spoštuje stroge standarde dobrega počutja živali“, in prizadevati si za „pridelavo različnih vrst hrane in drugih kmetijskih proizvodov, ki ustrezajo povpraševanju potrošnikov po blagu, proizvedenem s postopki, ki ne škodujejo [...] dobremu počutju živali“. Člen 5(h) te uredbe določa še, da je cilj ekološkega kmetovanja „skrb za visoko raven dobrega počutja živali ter upoštevanje vrstno-specifičnih potreb“.
- 37 Obveznost čim bolj zmanjšati trpljenje živali, ki je določena v členu 14(1)(b)(viii) Uredbe št. 834/2007, prispeva k uresničevanju tega cilja zagotavljanja visoke ravni dobrega počutja živali.
- 38 Zakonodajalec Unije je s tem, da je večkrat poudaril željo po zagotovitvi visoke ravni dobrega počutja živali v okviru ekološkega kmetovanja, želel izpostaviti, da je za ta način kmetijske pridelave značilno upoštevanje okrepljenih standardov dobrega počutja živali povsod in na vseh stopnjah te proizvodnje, kjer je mogoče še dalje izboljšati to dobro počutje.
- 39 V skladu z, med drugim, členom 1(3) Uredbe št. 834/2007 se ta uredba uporablja za vse izvajalce, ki so vključeni v dejavnosti na kateri koli stopnji pridelave, priprave in distribucije proizvodov iz odstavka 2 te določbe. V skladu s členom 2, točka (i), navedene uredbe pa „priprava“ zajema tudi zakol živali.
- 40 Ta uredba v zvezi s tem v členu 14(1)(b)(viii) določa le, da je treba „čim bolj [...] zmanjšati vsako trpinčenje ali pohabljenje živali v celotnem življenju živali, tudi ob zakolu“.
- 41 Res je, da v nobeni določbi Uredbe št. 834/2007 ali Uredbe št. 889/2008 niso izrecno opredeljeni način ali načini zakola živali, ki bi lahko čim bolj zmanjšali trpljenje živali in tako uresničevali cilj izpolnjevanja visokih standardov glede dobrega počutja živali.
- 42 Vendar Uredbe št. 834/2007 ni mogoče razumeti neodvisno od Uredbe št. 1099/2009.
- 43 Na eni strani namreč zadnjenavedena uredba posebej ureja zakol živali.
- 44 Na drugi strani je zaščita dobrega počutja živali glavni cilj Uredbe št. 1099/2009, kot je razvidno iz samega naslova te uredbe in njene uvodne izjave 2, in to v skladu s členom 13 PDEU, v skladu s katerim morajo Unija in države članice pri oblikovanju in izvajanju politik Unije v celoti upoštevati zahteve po dobrem počutju živali (glej v tem smislu sodbo z dne 29. maja 2018, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen in drugi, C-426/16, EU:C:2018:335, točki 63 in 64).

- 45 V zvezi s tem Uredba št. 1099/2009, kot je navedeno v njeni uvodni izjavi 4 oziroma 24, prispeva k „izboljšanju zaščite živali pri zakolu“ in spodbuja „nekatero metode omamljanja, [ki] lahko privedejo do smrti brez bolečin, žival pa je pri tem manj vznemirjena in manj trpi“.
- 46 Poleg tega člen 3 Uredbe št. 1099/2009 določa, da se „[ž]ivalim [...] med usmrtnitvijo [...] prihrani vsakršna bolečina, vznemirjenje ali trpljenje“. Ta splošna zahteva, ki se uporablja za usmrtitev živali, je zlasti natančno opredeljena v členu 4(1) te uredbe, ki določa, prvič, da se „[ž]ivali [...] usmrtijo šele potem, ko so bile omamljene“, in drugič, da „[i]zguba zavesti in občutljivosti traja do smrti živali“.
- 47 Člen 4(1) Uredbe št. 1099/2009 v povezavi z uvodno izjavo 20 te uredbe tako določa načelo omamljanja živali pred usmrtnitvijo in iz tega načela celo naredi obveznost. Kot je namreč generalni pravobranilec v bistvu navedel v točki 43 sklepnih predlogov, so znanstvene študije dokazale, da je omamljanje tehnika, ki ob zakolu najmanj posega v dobro počutje živali.
- 48 Čeprav je res, da člen 4(4) Uredbe št. 1099/2009 v povezavi z uvodno izjavo 18 te uredbe dopušča uporabo obrednega zakola, v okviru katerega se žival lahko usmrti brez predhodnega omamljanja, pa ta oblika zakola, ki je v Uniji dovoljena le izjemoma in le zato, da bi se zagotovilo spoštovanje svobode vere (glej v tem smislu sodbo z dne 29. maja 2018, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen in drugi, C-426/16, EU:C:2018:335, točke od 55 do 57), ni takšna, da bi tako učinkovito zmanjšala bolečino, vznemirjenje ali trpljenje živali kot zakol po predhodnem omamljanju, ki je v skladu s členom 2(f) te uredbe v povezavi z njeno uvodno izjavo 20 potrebno, da se povzroči izguba zavesti in zmanjša občutljivost živali, kar znatno zmanjša njeno trpljenje.
- 49 V zvezi s tem je treba ugotoviti, da čeprav Uredba št. 1099/2009 v uvodni izjavi 43 podrobneje določa, da je treba pri zakolu brez predhodnega omamljanja vrat natančno prerezati z ostrim nožem, da se „[čim bolj]“ zmanjša trpljenje živali, pa uporaba take tehnike ne omogoča, da je trpljenje živali „čim bolj“ zmanjšano v smislu člena 14(1)(b)(viii) Uredbe št. 834/2007.
- 50 Zato v nasprotju s tem, kar trdijo francoska vlada in tožene stranke v postopku v glavni stvari v svojih pisnih stališčih, posebne metode zakola, predpisane za verske obrede, ki se opravijo brez predhodnega omamljanja in ki jih dopušča člen 4(4) Uredbe št. 1099/2009, z vidika zagotavljanja visoke ravni dobrega počutja živali ob usmrtitvi niso enakovredne metodi zakola s predhodnim omamljanjem, ki jo načeloma določa člen 4(1) te uredbe.
- 51 Treba je še poudariti, da je v uvodni izjavi 3 Uredbe št. 834/2007 naveden cilj „ohranjanj[a] in upravičevanj[a] zaupanja potrošnikov v proizvode, ki so označeni kot ekološki“. V zvezi s tem je pomembno zagotoviti, da lahko potrošniki zaupajo, da so bili proizvodi, označeni z ekološkim logotipom EU, dejansko pridobljeni ob spoštovanju najvišjih standardov, zlasti na področju dobrega počutja živali.
- 52 Glede na zgornje preudarke je treba na postavljeno vprašanje odgovoriti, da je treba Uredbo št. 834/2007, zlasti člen 3 in člen 14(1)(b)(viii) te uredbe, v povezavi s členom 13 PDEU razlagati tako, da ne dopušča uporabe ekološkega logotipa EU na proizvodih iz živali, ki so bile obredno zaklane brez predhodnega omamljanja, pri čemer je bil ta obredni zakol opravljen v pogojih, določenih v Uredbi št. 1099/2009, zlasti v členu 4(4) te uredbe.

Stroški

- 53 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

Uredbo Sveta (ES) št. 834/2007 z dne 28. junija 2007 o ekološki pridelavi in označevanju ekoloških proizvodov in razveljavitvi Uredbe (EGS) št. 2092/91, zlasti člen 3 in člen 14(1)(b)(viii) te uredbe, v povezavi s členom 13 PDEU je treba razlagati tako, da ne dopušča uporabe logotipa ekološke pridelave Evropske unije iz člena 57, prvi odstavek, Uredbe Komisije (ES) št. 889/2008 z dne 5. septembra 2008 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe št. 834/2007, kakor je bila spremenjena z Uredbo Komisije (EU) št. 271/2010 z dne 24. marca 2010, na proizvodih iz živali, ki so bile obredno zaklane brez predhodnega omamljanja, pri čemer je bil ta obredni zakol opravljen v pogojih, določenih v Uredbi Sveta (ES) št. 1099/2009 z dne 24. septembra 2009 o zaščiti živali pri usmrčitvi, zlasti v členu 4(4) te uredbe.

Lenaerts	Silva de Lapuerta	Bonichot
Arabadžiev	Biltgen	Jürimäe
Lycourgos	Malenovský	Levits
Bay Larsen	Šváby	Vajda
Rodin		

Razglašeno na obravnavi v Luxembourg, 26. februarja 2019.

Sodni tajnik
A. Calot Escobar

Predsednik
K. Lenaerts